

Egynyelvi és kétnyelvi fordításfelülvizsgálat

A lefordított célnyelvi szövegeket kétféle szempontból szokták felülvizsgálni:

- nyelvi /nyelvtani, nyelvhelyességi, stilisztikai/ szempontból főleg a saját nyelvből idegenre;
- szakmailag /szaknyelvi, terminológiai, logikai szempontból/ pedig inkább az idegenből saját nyelvre készített fordításokat ellenőrzik.

Mivel mindkét esetben általában csak a célnyelv nyelvi vagy szakmai ellenőrzéséről van szó, itt egynyelvi szövegfelülvizsgálatról beszélünk, amit olyan szakember is végezhet, aki a kiindulónyelvet nem is ismeri.

Ezekben az esetekben a célnyelvi szöveg önmagában és önmagáért áll helyt mint önálló alkotás. Általában a fordításelméleti szakirodalom sem tesz vagy csak kevés esetben tett különbséget egynyelvi és kétnyelvi szövegfelülvizsgálat között.

Nálunk a fordításfelülvizsgálatot általában és egybevonat lektorálásnak nevezik. A szó eredete azonban a latin legere = olvasni ige. A lektor tehát átolvass, elolvass egy szöveget a saját nyelvén, helyesbítve, javítva azt, döntve egyúttal esetleg arról, hogy érdemes-e nyomtatásban megjelentetni /kiadói lektor/, illetve, hogy érdemes-e színpadra, filmre vinni /színházi, filmgyári lektor, akit nálunk - kissé furcsán - "dramaturgnak" neveznek, holott a görög dramaturgos és a francia dramaturge színpadi szerzőt jelent!/.

A latin eredetű lector egyébként is veszélyes nemzetközi szó. Majdnem minden fontosabb nyelvben más és más a jelentésmezője. Angolban: lecturer = egyetemi előadó, olaszban: lettore = olvasó, egyetemi /főiskolai/ nyelvtanár, franciában: lecteur = olvasó, főolvasó, kiadói lektor, külföldi vendégtanár, leolvasófej, németben: Lektor = főiskolai nyelvtanár /élő nyelvek/, kiadói lektor.

A Magyar Nyelv Ertelmező Szótára szerint, illetve a Magyar Ertelmező Kéziszótár rövidebb megfogalmazásában a lektor "1. Kéziratokat foglalkozásszerűen elbíráló /irodalmi/ szakértő; tudományos v. ismeretterjesztő mű /szakmai/ ellenőrzésére alkalmilag felkért szakember. 2. /külföldről meghívott/ egyetemi, főiskolai nyelvtanár."

Ebből a rövid összeállításból három következtetés vonható le.

1. A magyar nyelvbe befogadott "lektor" szó jelentését ugyancsak eklektikus módon válogattuk egybe.

2. A "lektor" nemzetközi szó főjelentése általában egyetemi-főiskolai előadó.

3. Az egy lefordított szöveget fölülvizsgáló jelentés a négy nemzetközi nyelv egyikében sem található meg. Az ördög tudja hát, hogy mi magyarok, ezt a jelentést honnan vettük. Mindazonáltal az egynyelvi szövegellenőrzést végző személy megjelölésére használható.

Az idegen nyelvekben a szövegfölülvizsgáló reviser /angol/, revisore /olasz/, réviseur /francia/, illetve Überprüfer /német/. Ezek a főnevek egyébként általában nyomdai korrektort is jelentenek. Eredetük, a német főnév kivételével, a latin revisere = meglátogatni ige.

Sajnos, a külföldi szakirodalom sem tesz minden esetben különbséget egynyelvi és kétnyelvi szövegfölülvizsgálat között. A bemutatott szavakat - rendszerint jelzői bővitménnyel - mindkét művelet megnevezésére használják.

Javaslatom tehát az, hogy a gyakorlatnak megfelelően tegyünk megkülönböztetést az egynyelvi és kétnyelvi fordításfölülvizsgálat között. Az elsőre a lektorálás, a másodikra pedig a revidálás idegen szót használjuk. Magyarul szövegellenőrzésről, illetve szövegegybevetésről beszélhetnénk. Ennek megfelelően: lektor = ellenőr, revisor = egybevető, természetesen mindkét esetben a fordítási művelet eredményére gondolva.

A szövegellenőrzés és a szövegegybevetés egyaránt a szövegfölülvizsgálat fogalma alá tartoznak.

Tarnóczy Lóránt

